

Les persones reunides ací i avui, és possible que tinguin un interès concret pel llibre que es presenta o per l'autor. Moltes hi tindran un interès diríem social, per les relacions múltiples que, com a persona, té aquest novel·lista. I ~~dic~~ dic novel·lista perquè espero que faci més novel·les : una sola novel·la no el justificaria.

Ara bé, el meu interès primordial no rau ni en el ~~text~~ ni en l'autor, sinó en el fet que es presenti un llibre a Mollerussa. Els qui em coneixen saben com no solc disfressar les veritats i, en tot cas, tot dient-les, ho faig al més educadament que puc. Per tant, admetreu amb mi que és ben escàs el nombre d'actes d'aquest tipus que es fan a la vostra població, població que ~~se'n mereix més~~ .

L'estimació i l'interès que tothora hem tingut els qui ens hem preocupat en una època o altra o al llarg del temps per les viles i ciutats ~~el~~ creixement de les quals ens ~~desvetllaven~~ esperances per al futur ben perfilat de les nostres terres de Ponent, feia que no traguéssim la vista de Mollerussa, la més expansiva de les nostre poblacions, a la qual consideràvem una mena de candavantera en aquest impuls ponentí

que fou la revelació d'una Catalunya en represa cap als anys seixanta.

En aquest sentit vaig publicar a la revista "Tele-estel" un article titulat Viatge al Pla d'Urgell, centrat en el fenomen de Mollerussa.

Bona part del que hi deia seria encara vàlid avui tot i que qualsevol llibre de viatges, com em deia l'Espinàs arran d'un programa de televisió, tot llibre de viatges, esdevé immediatament un document històric. De la Mollerussa encetada en aquell article de 1967 a la de vint anys després hi ha hagut molts canvis, molt més creixement i també molts més problemes. Però l'empenta hi continua essent.

No cal dir que en un nivell creador, i no pas exclusivament literari -potsen el literari anava força enrere - l'home que avui ens ofereix aquest llibre hi va tenir bon joc i incidència : i diria que el més interessant de la seva personalitat és que ha tocat tants de registres, que les seves inquietuds han divergit i convergit de l'empresa a la pintura, del disseny a la literatura. Aquest tipus d'homes, en països joves, com Austràlia o els Estats Units, acaben essent escriptors, perquè acumulen tanta experiència en els anys primers que després no tenen altre remei que abocar-la en llibres, generalment molt vius i tècnicament tocats de dinamisme formal.

3

Un amic barceloní, bon coneixedor del Ponent, em deia, a primeries de la dècada dels anys setanta, que tant Almacelles com Mollerussa li produïen l'efecte de ciutats nervioses, massa nervioses, deia. Un afany de viure intensament, de créixer fins i tot en estrats de població, en demostració de puixança, fenomen tant o més visible que no a Lleida... Potser tenia raó en part. Però no podem oblidar, tampoc, que aquesta Mollerussa té encara la Vilaclosa, i que la carretera i el ferrocarril l'han obligada a créixer en llargària, com un fil, i que aquest dibuix ja és un poc antic, tant com les vies de comunicació esmentades. Jo, quan era un nen pràcticament, venia en bicicleta des de Lleida, o "baixava", com dèiem, des de Sant Martí de Maldà; i aquella Mollerussa es distingia d'una altra qualsevol població només en el fet que hom hi veia vehicles per la carretera; teníeu un hostel entre La Salle i l'Església a mà esquerra anant cap a Barcelona, on, en taules allargades, hi servien unes llonzes perfumades que ara, en la distància, recordo amb salivera...

Volia dir amb això que dessota la brillantor, els grans magatzems, les indústries i alguns establiments bancaris i comercials envejables,

hi queda la terrassana vila antiga, la del comte Ermengol i la dels primers mercats dels farratges i els grans. I que aquesta Mollerussa 4 forma part de la terra més agrícola i camperola del nostre Ponent, que és la terra del pla, el Mascansà i la Noguera veïna, aquella terra que, en el seu aspecte formal primer, permetia de fer les tàpies més gruixudes que es podien veure a Catalunya; i no només per a magatzems i coberts o cledes, sinó per a cases. Material tan aïllant com el fang, estiu i hivern, no es trobarà mai.

Es d'aquesta forta terra, amb les ^{espones baixes i les saldes} ~~espones baixes~~ (avui ~~avui~~ fonolls), els petits codonyers delimitant les finques, les eres als afores i l'entrada de carro i mula, el xapo i la dalla, la reu i els arpiots, que Jaume Vila va treure la vivència per al seu estrany i en certa ^{manera} ~~manera~~ miraculós relat. Un relat on la violència a penes si deixa resquill per a la lírica, on la bellesa dels capvespres vermellosos o la tibant tendror dels matins és ofegada tothora per les passions. Terra dura, ben cert, la nostra, sobretot uns anys enrera, en què tot era difícil i ho era fins i tot el viure. Jo crec que als nostres estudiants se'ls hauria

de fer entendre bé això, ara que el futur promet facilitats i que, per comoditat, ells i no pocs professors, reneguen de les arrels.

Respecte de l'obra que ens aplega avui, no és el moment de fer-ne una anàlisi estrictament literària, però no puc deixar de reconèixer-li dos mèrits: ^{1^{er}}, el de la decidida vocació d'evocació - i passeu-me el joc de paraules -; la pintura molt directa d'unes passions en un marc difícil. Si hagués intensificat més alguns dels aspectes de fons del llibre, ens hauria pogut donar un quadre excel·lent de l'arribada del Canal, tan significatiu per a tots nosaltres, arran del qual podríem parlar de Pla d'Urgell i no de Plans d'Urgell, com es feia fins a finals del segle XVIII.

El segon mèrit és el d'oferir-se'ns avui en versió catalana. La reedició d'una obra con aquesta requeria estar presentada en la llengua dels propis protagonistes, i dels principals lectors a qui va dedicada. En principi, convé felicitar l'autor perquè ha comprès que donar l'obra en català era posar-se en línia amb la realitat, les possibilitats i la normalitat a què tendim.

Com a contingut i com a encaminament i desplegament textual el llibre de Jaume Vila s'afilia a la novel·la romàntica, que en la nostra literatura s'empelta de naturalisme sense a penes solució de continuïtat. Romàntica pels sentiments i alguns dels plantejaments i delers dels personatges, naturalista per les escenes : aquesta distància entre les opcions sentimentals

dels personatges i la violència del marc i de les escenes en fa aquella mescla fantasmal, agra, regirada, folletinesca. 6

Quan l'autor va venir a veure'm ,una de les coses que vaig dir-li (repetint un concepte que alguns m'hauran sentit expressar unio' de cops, i no fa molt en la presentació d'un llibre de prosa a Balaguer) ;li vaig dir, doncs, que jo no creia en els afeccionats. I un autor, particularment de prosa, hauria de fer l'esforç de treballar com un professional, començant per allò que caracteritza bàsicament la forma de treball del professional: escrivint força, publicant, continuant la tasca engegada. Ni cal dir que és com tot a la vida. Un saltador d'alçària que faci un dia una marca excel.lent voldrà igualar-la o millorar-la un altre dia, altrament podria semblar que ha estat un atzar. Jo vaig estimular Jaume Vila que escrivís més coses, que ens donés altres quadres d'una terra plana que ja coneix de temps ,perquè els anys són la saó de la literatura ,i perquè això l'ajudaria a millorar, eliminar, refinar i arrodonir el producte. Sarcènit és encara una obra plena de cantells i de barbes, granel·luda i aspra. I li sobren

aquí i allí mots i redundàncies, evidències i ,en definitiva,intensificacions no del tot necessàries. I, donat que tinc responsabilitat en la llengua que ara ofereix la novel.la,haig de dir que en una tercera edició ,si es produeix la repetició de la present versió catalana, aquesta ha d'ésser més ben revisada : no debades ~~un~~ s'hi poden trobar descuresances i errors diversos,alguns carregables a compte de la impremta,però d'altres que són imputables al traductor de manera plena. Deixeu-me dir, en l'any que celebrem el II Congrès Internacional de la Llengua Catalana, que tenim tots una estricta obligació de servir-la al més dignament possible.

Jo espero que Jaume Vila, per començar, ens donarà més obres ; i home realista com és ell, que prou mostres n'ha donat en una llarga vida compromesa en esforços múltiples sabrà trobar el punt mig i eficaç per arribar a oferir una obra prou exigent i ~~completa~~ profitosa.

Ningú no pot decidir de gustos en lectura , no diré de gustos literaris. Quant al gust literari,un crític o un lector avesat a molt i molt variat

consum s'inclinarà per obres innovadores, que presentin una escriptura no tradicional, o que recreïn llenguatge. El lector més corrent, però, desitja trobar en la novel·la una mena de transposició de situacions i de ritmes de la vida, no pas la seva pròpia, sinó les múltiples vides que veu moure's al seu voltant. Hi ha, però, un tipus de lectors al qual hauríem de tendir, que és intermedi entre el coneixedor profund i el simple devorador de textos, i és el que ja té un gust lleugerament crític i filtrador. El llibre de Jaume Vila potser no dirà tant ni tindrà prou atractiu per al crític assaonat, però estic segur que atraurà el tercer tipus de lectors, precisament perquè no es quedarà només amb la lectura i el plaer que en derivi, sinó que podrà analitzar i criticar, és a dir, rellegir i situar on calgui de l'escala d'apreciacions, aquell text... fins i tot fer un retrat interior de l'autor fins on això sigui possible, que en el cas de "Sarcènit" valdria la pena d'escatir-ho. L'autor no es despulla del tot, es manté en una boirosa i tenebrosa zona de misteri.

Escriure novel·la és crear un món, no solament transcriure'l. L'encert en tot cas, l'encert, si més no principal de la novel·la Sarcènit, és

que aconseguix donar-nos una atmosfera, un àmbit on els personatges es mouen d'acord amb una lògica en part derivada d'aquell mateix ambient i de les circumstàncies en què la seva vida s'hi desenvolupa. Aquesta credibilitat de la línia de fets que dins la novel·la es narren, esborra en gran part algun dels defectes que he apuntat abans, i permet de confiar que, donades unes vivències de l'autor que fossin prou determinants, aquest podria tornar a provar de fer-nos viure una altra aventura extrema com la de Pere Claver i Raquel i els altres personatges que amplifiquen, eco vital, cada cop de cor dels ~~els~~ éssers centrals del llibre. Però si ha de fer-ho, si vol tornar a provar fortuna amb la novel·la, vaticino des d'ara que el que perdrà d'entusiasme i gust per la tibantorⁱ conflicte, ho haurà guanyat en capacitat d'estructura narrativa, coherència textual i, possiblement, netedat lèxica. En aquest darrer aspecte la novel·la, en la seva ~~redacció~~ redacció primera, té força, una desordenada força, però ja no seria tan ben rebuda ~~mmm~~ si avui s'hagués escrit dins aquells mòduls exageradament naturalistes, fins i tot tremendistes.

La psicologia tèrbola dels personatges, l'esquematisme de molts d'ells, fins i tot de la pròpia Raquel, la forma amb què ens és presentada la seva aparició o desaparició, els viatges, l'exili, tot, tot, ens mena

al naturalisme subjacent en la novel·lística catalana anterior a 1936,
que és un dels corrents bàsics de la nostra novel·la. No res menys, hi ¹⁰
trobem també una disposició dramàtica, en escenes tibants, esquemàtiques,
que ens fan pensar igualment en algun dels drames modernistes de Buig
i Berreter, o del mateix Angel Guimerà. Si hi afegim encara el fantasmal
perfil de les cases isolades, com Sarcènit, la tenebrosa clarícia de
les mits de mitja lluna, i alguna catàstrofe física, com ensulsiades
o inundacions -l'autor lliga força bé els trenta anys que poden anar
de la meitat de segle fins a Santa Tecla - aleshores tenim tots els
ingredients d'un plat fort, (de passada direm que molt del gust dels
anys en què va escriure's la primera versió), ~~un plat fort~~ un plat fort i quasi
excessiu.

Podríem exigir amablement d'aquest i altres autors d'obra curta que
l'eixamplessin, per una raó que tots entendreu : quan repassem el paper que
els autors de Ponent tenen dins el panorama de la novel·lística del segle

XX hi trobem ben poques mostres, molt pocs autors: tenim tres excel.lents poetes fins a 1950; Morera i Galícia, Jaume Agelet i Màrius Torres ; després disposem d'altres importants *noms lírics*, com Jordi Pàmias o Jaume Pont, entre els més destacats : no vull oblidar Anton Sala-Cornadó o Guillem Viladot dins la poesia, ni cal dir, però de moment volia assenyalar els més coneguts i premiats...i el fet que jo pogués ara ampliar la llista no faria sinó confirmar el fenomen : estem força ben servits de poetes. Tanmateix, això no fa la presència del Ponent prou conspícua dins el panorama de la nostra literatura avui : ens hi manquen els prosistes. No tenim novel·listes de Ponent , llevat de dos o tres *noms dels antics, Joan Santamaria, dels actuals,* Manuel de Pedrolo és un autor tan generalitzat que de ponentí només en té l'origen físic; i, en la seva obra, a part la referència a algun personatge de qui diu la procedència occidental només conec una obra novel·lística *seva* ben emmarcada,, en el Ponent: Nou Pams de Terra (he dit novel·lística perquè Avui es parla de mi és més aviat una crònica personal) A part de Pedrolo trobem Guillem Viladot, el qual de fa cinc anys ençà no publica narrativa i s'ha inclinat més per la poesia visual i la creació plàstica . Podem, hi tenim tot el dret del món, dir-li i repetir-li que fou una llàstima que abandonés el camí de la narrativa on ens havia servit uns plats inquietants i autènticament creadors : La Cendra

és una gran novel·la, i ho és Ricard, per esmentar-ne només dues, d'èpoques diferents, i constituint dues ~~etapes~~ *anelles* d'una cadena que jutjàvem, i jutgem, magnífica.

Dos autors, doncs, considerables, als quals, com a creadora constant, convé afegir Teresa Pàmies, molt regular i sostinguda en la seva producció. S'està també obrint camí Rosa Fabregat. ~~De tant en tant~~ No tenim més nòmina, i personalment no m'incloc en la llista perquè la narrativa infantil i juvenil, que és la que practico, no reté l'atenció d'un públic adult, el qual és ara el qui m'interessa. ~~Un altre~~ Tenim, demés, altres autors que han desaparegut del panorama, per raons físiques, com és el cas de Carles Reig, del qual hom perd la pista massa sovint, del punt de vista geogràfic, o Joan Barceló, ~~que~~ mort molt, molt prematurament.

Per aquesta escassetat ens convindria que els autors que ja han demostrat, com Jaume Vila, que poden bastir un text novel·lesc —més o menys *rodó* com a obra literària, però ple de vida, i això no pot negar-se — continuessin en aquesta esfera creadora, en aquesta pista que els lectors tant agraim. Convé que hi hagi novel·listes, i novel·listes de temàtica ben nostra; l'entorn

on se situa Sarcenit ^{encara} pot donar molt de joc: continuem tenint la possibilitat d'un gran fris històric amb la vinguda del canal ; en tenim un altre de possible amb la construcció de les preses -no fa molt llegia anecdotari de la construcció de la de Camarasa ...- en tindríem entorn de la repoblació de les terres procedents del reial segrest a primeries del segle XVIII; i si arribem als temps actuals, quin tema més viu no seria el de la transformació de la societat agrària ? *El carrilet de la remolatxa?*

No hem d'amagar el cap sota l'ala : fer un novel·lista, acabar-se de pastar i endurir i coure al forn de la vida vol temps : tot jove pretén de canviar els gèneres i els estils, vol descobrir el món ell sol . De mica en mica, si escriu, però, esdevindrà un clàssic. Quan he dit jove, no he volgut fer un compliment de saló a Jaume Vila: he volgut dir-li que en el terreny de la creació literària continua ,sí, essent ell, jove, perquè està al començament. I per tant, la seva sola presència és, o pot ser, un auguri que més obres novel·lesques ^{ens} arribaran de les seves mans, amb nou ritme, nova vida, exigència. I llavors ens tornarem a reunir.